

„Maradék életünk” Kalász Márton:
Kezdő haláltánc
Ráció Kiadó, Bp., 2006.

Kalász Márton verseit olvasni (olvasásra ajánlani) egyszerre hálás és nehéz. Igen, hátalatt foglalatosság, amennyiben e líra nyugalommal, elcsöndesedéssel ajándékoz meg. Találónan vetette papírra Rónay László 2003-ban, *A lét elrejtetlensége* című kötet kapcsán: „Ha Kalász Márton költészetét, a benne megmutatkozó világszemléletet jellemeznénk, először kétségtelenül a *békesség* jutna eszünkbe.” E békesség persze, ahogy az olykor mindannyiunkkal megesik, nem zárja ki a szomorúságot. Lelki alapállás, a teremtett világhoz fűződő viszonyunk pillére, de nem atombiztos csudapajzs.

A 2006-ban megjelent legfrissebb kötet, a *Kezdő haláltánc* negyvenkét verse a békesség ösvényén halad tovább, de mintha szomorúbb, lemondóbb, törődtebb (nem megtört!) portrét rajzolna. Ennek irodalom alatti, ám az irodalomba bőszen becsörtető okait nem nehéz megfejtenünk: a Magyar Írószövetségre zúdított politikai sárlavinából a szervezet elnökére, Kalász Mártonra jutott-jut a legtöbb. Jóllehet akinek tudnia kell, az pontosan tudja: e támadások milyen méltatlanok. Így történhet, hogy a könyvet (nyilvánvalóan tudatosan) nyitó vers első két szava: „szellemi lincselés” (*Születésnap elé*). E felütéssel indul a kötetnyire szabott mondandó. S a folytatás sem a legvidámabb: „Akik megtették, nem érzik, fröcskölve csak gyűlöletükben, / testi s lelki summája nem-múló szellemi fájdalom.” Valóban, Kalász öndiagnózis pontos: e verseskönyv alapritmusát a szellemi fájdalom lüktetése adja. Mít tegyünk, tárhatná szét karját a poéta, ha egyszer ez adatott. Ő aztán egészen biztosan nem így akarta. Ilyenkor különös módon érvényessé válik az a hangzatos – amúgy megkérdőjelezhető – kifakadás, mely szerint a legjobb lenne mit sem sejtteni a közélet szennyeséről, egyfajta szent tudatlanságban élve. Kalász Márton ezzel szemben nagyon is tudja, merről fújnak a szelek, és e tudást hordozni gyötrelmes. *Költők emlékezete* című versében, *Kezdő haláltánc* alcímmel, így fogalmaz: „Érvényünk tenni tudhatnánk. Nem szenvedés- (netán korrekciós), / makacsabb történet eddig minden. Végárusítják / morzsányi létünk, adtuk pillanatig tartó kornak ki magunkat.” A békességgel kezdtük e jellemzést, s csakugyan, búvópatakként mégis, makacsul felszínre bukkan a szelidség: „A barátok s a kedvesek majd megtalálnak, / bárhol legyünk, alámerülve, egy időre / visszafajtván lélegzem, hang nélkül, névtelenül” (*Telefon-töredék*). És a megbékélés elősegítője mindennapi társa: felesége is, akinek nem mellékesen az egész

kötetet ajánlotta, Éva: „Amint hazafelé, majd együtt, így kocsidban – / még e havas, bomló útról figyelve. Közben épp támadnának, / gondjaink, keserűseink: egymás napi fáradságában is, „csak / rá figyeltem, én csak érte szorongtam” (*Mottók: más időkből*).

Honnan e békességre törekvés, a szelidség vágya? Hetvenedik születésnapja alkalmából beszélgetést készítettem vele, egy kifejezetten méltó helyszínen, a balatonfüredi Tagore-sétány százados fái alatt. Többek között így vallott: „Mind neveltetésemből, mind lelki alkalmából következően vallásos vagyok. A katolikus hit számomra nem kötöttséget jelent, hanem éppen fordítva: szabadságot. Egy olyan eszmét, amelyben szabadon mozoghatok, gondolkodhatom. Felszabadulásként élem át a hit tanításait. Úgy gondolom, verseim döntő része ehhez kötődik. Ha olykor áttételesen vagy szemérmesen is, de az istenhitből táplálkoznak.” Majd néhány mondattal később: „A Biblia vonzása körbeér: ha az ember olvassa például Hölderlint, a német költőt, akkor verseiben az antik görög világ mellett a Biblia világát is felismerheti. A Biblia a műveltség páratlan központja, amely egész életünkön végigkísér.” E kultúrkincshez való kötődése a *Kezdő haláltánc* darabjaiban is megmutatkozik: léptenyomon szentírasi szereplőkkel és utalásokkal találkozunk (*Jób, Leviatán, Babilon, bárány, „jobb orca”*).

A Rónay László által kiemelt *békesség* mellé még egy fogalmat társíthatunk: *közösségi*. Kalász Márton költésze- te eredendően közösségi – amennyiben versei döntő többsége egy-egy néven nevezett barátjához szól. A tény, hogy a címzettek egy része évszázadokkal ezelőtt élt, mit sem változtat az összetartozáson. Csakugyan, Kalász versajánlásait lajstromba véve elcsodálkozunk, hány szellemi társa felé érez, gondol, üzen. Nők és férfiak, élők és rég holtak alkotják e kört. És nem csupán költők – de karmesterek, zeneszerzők, tudósok, festők, papok és „halandó civilek”. A német nyelvű kultúrát diplomataként is, műfordítóként is szolgáló költőtől egészen természetes, hogy néhány versét német földre címezte (*Karl Mickel, Christoph Meckel, Gregor Laschen kezébe*). Az sem meglepő, hogy e kötetben is találni néhány lengyel vonatkozású szöveget – két ajánlást a néhai Zbigniew Herbertnek, illetve két, a Szolidaritás mozgalom szülővárosáról címzett verset (*Gdańsk 1–2*). Kalász ebben is hűséges: hiszen korábbi gyűjteményeiben, például a 2004-ben kiadott *Más esték, más rurália* anyagában is találni lengyel érzelmű költeményeket. (Ideje lenne már átfogóan megvizsgálni: milyen sokféleképpen hatottak kortárs líránkra a modern lengyel költők, különösen Czesław Miłosz, Tadeusz Różewicz és a nagyszerű Herbert.)

E recenzió első mondata szerint Kalász Márton verseit olvasni egyszerre hálás és nehéz. A nehézséget e

versek nyelvezete adja. Aki figyelmesen átlapozza az 1952 és 1974 közötti termésből válogató könyvét, *Megszámított vigasz* címmel, az nyomon követheti a folyamatot: a huszonevésen művelt realista tájköltésztől miként érkezett meg a szikár, strófák és rímek nélküli gondolatisághoz. A versvilág változásai egybeesnek sorsának alakulásával: huszonevésen (1957-től) a Falurádió riportereként dolgozott, majd 1960-tól az

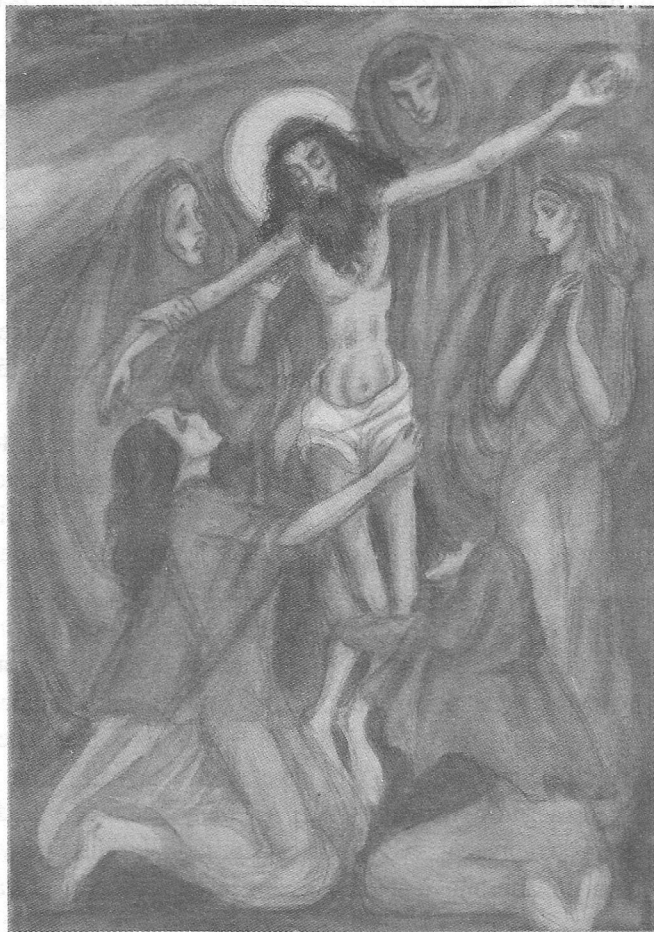
Európa Kiadó szerkesztője lett. Költészetében a hetvenes évek végétől jelenik meg az ún. kihagyásos mondat, a lényegre tömörített, talányosan tördelt sorok alkalmazása. Az irodalomtörténetesek legtöbbször merész, többféle olvasatot kínáló szórendjét emelik ki. E merész mondat szerkesztés bizonyára abból is táplálkozik, hogy Kalász szülőfaluja, Somberek hagyományosan német ajkú település, és – ahogy arról elismert önéletrajzi regénye, a *Téli bárány* lapjain is beszámol – kiskorúként a német nyelvet örökölte. Ehhez társult, hogy 1971-től, a berlini Magyar Kultúra Háza munkatársaként napi kapcsolatba került a német irodalommal. Alighanem az általa fordított

német szerzők (Günther Grass, később Gerhard Falkner) hatására fordult verseiben a magyar nyelv szokatlan lehetőségeihez.

Egyszóval: költészetének befogadása – a rá jellemző műgond, nyelvi választékoság mellett is – nem könnyű olvasói feladat. Másfelől, éppen ezáltal valósul meg a szöveg újratehermentése, a különféle értelmezések egymásra hatása, az oly sűrűn emlegetett együttműködés költő és olvasó között. Ami pedig a választékoságot illeti: ahogy korábbi munkáiban (lásd: *Más esték, más rurália*), úgy e kötetben is található néhány régies, ritka szófordulat, új összefüggésbe helyezett tájszó (vakondkodva, herbár, öszörög, kotykHzás).

Lassan kitenném a végső pontot, azonban visszatart a kötet címe, ez a rezignáció, ez az odaírási készülődés. Ama

2004-es, balatonfüredi beszélgetésünk során arról is kérdeztem: miként éli meg a nyolcadik iksh beköszöntét. Né tán egyfajta búcsúként? Mosolyogva felelte: „Úgy érzem, van még időm – remélem, hogy Aki ezt odafentről hallgatja, egyetért velem... Sok irodalmi tervem van, s a felhőtlen nyári napok különösen derűssé tettek. Nagyon közel járok ahhoz, hogy hetvenedik születésnapomat megújulásként éljem át.” És alig két esztendő elteltével itt ez a kötet cím...

Róna Emy (1904–1988): *Levétel a keresztről* (1947) ceruza, akvarell, 47×31 cm

Mégis: a *Kezdő haláltánc* minden kézenfekvő halál-sugallata ellenére a folytatás, a 2004-ben sejdített megújulás könyve. E paradoxon kulcsa a – nyilván nyomatékosan – lezáró versnek szerkesztett *Summa*, annak vonzó evangéliumi példázata: „Valószínű jelen, valószínű jövő – / helyünk hol a megroppant, harmadnap lepléből újraöltöző / test lábánál? üres? Ha Emmaus / határában ösvény még lábnyomot mutat, / hangzott köszönés, kint az estében. Formáz a csöndben ellépő Alak.” Szükséges-e bizonygatnunk, hogy e csöndben ellépő Alak nem más, mint a feltámadott Megváltó, aki az Emmausba vivő úton a nekikeseredett tanítványok mellé szegődik? És a szomorkodók e szavakkal marasztalják őt:

„Maradj velünk, mert esteledik, és lemenőben van már a nap!” (Lk 24,29)

És ennyi már elég is, hogy lángolni kezdjen a szívünk. Esteledik, lemenőben a nap, már-már kezdetét venné a haláltánc – ám a költő mellé lépsz Te, aki magad vagy a feltámadás és az élet, és formázod. Maradj vele! A költő sóhajai: „Mintha gyötörve lelkünk nyugóznék egy későbbi benső-lét mondatában” (*Rész szerint*). És: „Megrendülten követ a publikum. Maradék életünk” (*Mozart-év*). Végül még egy versvégi sor: „A többi mű. Túlélni – innen, pusztulva lehet.” Paradoxon ez is, megfajtatandó titok. De nem ilyesféle paradoxonokra épül a nagy, a legigazabb költészet: Jézus tanítása? „Aki meg akarja menteni életét, elveszíti azt; aki pedig elveszíti, megmenti azt” (Lk 17,33).

Zsille Gábor